

κι του προεστού ή άλλου μέλους αναφέρεται αρκετές φορές στα πρωτόκολλα της Κ ως τόπος όπου διεξαγόταν η γενική συνέλευση των μελών της². Από την παρούσα εγγραφή τεκμηριώνεται ότι το κονάκι του προεστού χρησιμοποιούνταν και ως τόπος συνεδριάσεως του Κριτηρίου.

στ. 3-5 Άσκηση αγωγής και κλήση του εναγομένου («έκραξεν»), μάλλον από τον Καπετάνο³.

στ. 6-7 Αναβολή της συζητήσεως με σχετική δήλωση του εναγομένου στον Καπετάνο, ο οποίος ήταν επιφορτισμένος με την κλήση των διαδίκων και μαρτύρων, όταν αυτοί δεν παρουσιάζονταν μαζί με τον ενάγοντα στο Κριτήριο κατά την έναρξη της δίκης⁴.

1. Οι κατοικίες όπως και τα μαγαζιά των εμπόρων της Κ δεν ήταν ιδιόκτητα αλλά νοικιασμένα, διότι ο Δήμος των Σαξόνων του Σιμπίου δεν επέτρεπε την κτήση κυριότητας ακινήτων σε μη Σάξονες εντός των τειχών της αυτόνομης πόλης τους, ΕΚΣ, σσ. 203· VI. Hanga (επιμ.), *Istoria dreptului românesc*, τ. I, σσ. 494-495 και σημ. 54. Το ίδιο ισχυσε και επί αυστριακής κυριαρχίας, ΕΚΣ, σ. 58 και σημ. 163· βλ. και στον κ. BAR, mss. lat. 9, φφ 31r-47v, υπόμνημα (1747) της Κ προς την αυτοκράτειρα Μαρία-Θηρεσία για την ανανέωση του Προνομίου του 1701, και κατ. Μέρος Δ', εγγρ. 231 (1776).
2. Βλ. π.χ. Θ. 23(1680) προοίμιο, και Θ. 27(1691-92) προοίμιο (ό.π., σσ. 291 και 303).
3. Βλ. ενδεικτικά, κατ. Μέρος Γ', π.χ. εγγρ. 30, 32 στ. 19 και το εκεί σχόλιο.
4. ΕΚΣ, σσ. 133-134. Βλ. και προηγούμενη σημ.

17α

1691/I/3
χ. Πάλκου Θεοδώρου

1153/φ 45v-46r
σχ. 8, 17

**Πρακτικό δίκης. Ενστάσεις. Πληρεξουσιότητα. Κληρονομικό δικαίωμα της επιβίου συζύγου. Συντροφία. Συμψηφισμός.
Μέσα αποδείξεως: «Εμπορικά βιβλία» (τεφτέρια), ομολογία.
Οριστική απόφαση.**

^{8/} Λ1691 γοιναρίου 3 μιτά ωχτό οιμερές οι<ρ>δεῖνι κλαΐ⁹/τε<μ>πρόστεν οιμοινι τωινι κροίταδωινι κέ λέγοι ω Πατέρ¹⁰/ Γ<i>άνος ώμπρός το κροίτοιροίω<> ρότοισέτε τω Ζοτω δηλαΐ¹¹/τοί δεινι δηνοί το μήρτοικώ τοίς δεγάτερός μού απλουι <a>πο¹²/μινε απώ τωινι αντρά τοίς το Γ<i>άνοι Κο<ν>τοί<;> απόκροι¹³/δεκεινι ω Ζοτώς κε λέγοι του Πατερ Γ<i>ανως<> σοι εβαλοινι¹⁴/ οι δοίγατερα σού <ε>ποιτροπωινι<;> κε λέγοι ω Πατερ

Γ<*i*>ανός<.>¹⁵/ μι εβαλοιν<.> κέ βγάζο<*v*>τας ω Πάτερ Γ<*i*>ανος τά τοίφ¹⁶/τεργ<*i*>α απού οιχοι δωσοι ω Ζοτωι¹⁷ στό μιράδη του Γ<*i*>ανοι¹⁷/ Κώντοι {στο μίρτοικώ τοίς γοινοίκωι¹⁸ <*tou*> ωνόματι Θόδωρι¹⁸ λέγοι ω Πάτερ Γ<*i*>ανός τωιν¹⁹ κροίταδωιν<.> ρότοίσετέ το Ζότω¹⁹/ αφτά οινέ τα τοιφτέργ<*i*>ά [[*tou*]] απού έδοσέν<.> λεγοι ω Ζοτος<.>²⁰/ αφτά οινέ δεν τάρνουμοι δηκά μού οινε<.> λέγοι ω Πάτερ²¹/ Γ<*i*>ανός τού Ζοτ¹⁹ ο|ού<.> δηάτοι δειν¹ δήνοις τα ωσά εγρά|π|ψοις²²/ σται τοιφτέργ<*i*>ά σού μιράδη τοίς δεγατοιρός μ|ο|ου<.>²³/ τα ωσά απομίναν απο τωιν¹ α<*v*>τρά τοίς Γ<*i*>ανοί Κώ<*v*>τοι<.>²⁴/ λέγει ω Ζοτός<.> σού τα έδωσά ωλλά κε εχό κε απογρα²⁵/μα άπου λόγου σού<.> λέγοι ω Πάτερ Γ<*i*>ανός<.> δεν αρνουμι τα²⁶/ ωσά ελλάβα άπου λόγου σού<.> πράμα κε άσοιμικώ<.>²⁷/ μοναχά τό χρέ<*ως*> ωπου εδοσές στό μιράδη του Γ<*i*>ανοι<.>²⁸/ <από> ωσοί σουμά γραφοιτοί <*σ*>τά τοιφτέργ<*i*>α σου δεν μου ε²⁹/δόσές τοίποτάς<.> μίτοι από τοίς Β<*ε*>νοίτγ<*i*>άς το μιραδι³⁰/ απού εγρά|π|ψοις σται τοιφτέργ<*i*>ά σου δεν μου έδοκές τοιποτοις<.>³¹/ λέγοι ώ Ζοτός του Πάτερ Γ<*i*>ανός<.> πλεωτοίρο χρέω<*ς*> οιποι³²/ροίς οι άφ<*εν*>τγ<*i*>ά σου κε τά κάταστοιχά μου οικαγοίκαν³³/ στό Κοίκούλλοιβάροι<.> από τό χρέω<*ς*> λεγοί ο Πάτερ Γ<*i*>ανός<.>³⁴/ ποίω χρεώ<*ς*> οίποιρά οιγώ<.> λεγοί ω Ζοτός του Πατέρ Γ<*i*>ανός<.>³⁵/ το χρέω<*ς*> απού μάς οιδέλεν ο Τελλοίκοις Μιχάλ³⁶/ φ 1866<.> μέπγ<*i*>άσεν ω Τέλοίκοίς σοι δηκό σου χρεώ<*ς*>³⁷/ απού του χρέωστουσοίς<.> κέ έβγάλεν κε μία ωμου<λογία>³⁸/ δηα φ 225 κε λεγοι του Πατερ Γ<*i*>ανος<.> κε αφτα // τά οιποιροίς<.> κε ω Πάτερ Γ<*i*>ανός δειν¹ ταρνοιδοικειν<.>²/ τα ελλαβα οιποί<.> λέγοι ω Πάτερ Γ<*i*>ανος<.> τα ωσά ελλάβα³/ δέν τά αρνουμί<.> δοσοί μού κε τά οιποίλοιπα<.> λεγοι ω⁴/ Ζότώς<.> δειν¹ εβγαλά παρανου απού χοίλοίαδης 9<.>⁵/ του λέγο<*v*>ιν¹ οι κροιταδης του Ζότου<.> οικοίνοιν¹ το κέρο αιν¹ τα εδο⁶/σες τού πραμα κε άσοιμικό κε αλλα<.> δηάτοι δειν¹ εδοι⁷/νε<*ς*> κε του μέρως του χρέω ωσου γράφο<*v*>ιν¹ τα καταστοίχα σου<.>⁸/ κέ ας οιχάνι τοιν¹ ενν<*i*>ά τους<.> καδός οι<*μ*>πούρουσαν⁹/αιςν¹ εκάνιμαν¹.

[⁸/ 1691 Γεναρίου 3 μετά οχτό ημέρες ήρθεν κα⁹/τέμπροστεν ημών των κριτάδων και λέγει ο Πάτερ¹⁰/ Γιάνος ομπρός στο κριτήριο «ρωτήσετε το Ζώτο δια-¹¹/τί δεν δίνει το μερτικό της δεγάτηρός μου οπού από¹²/μεινε από τον άντρα της το Γιάννη Κόντη;» αποκρί¹³/δεκεν ο Ζώτος και λέγει του Πάτερ Γιάνος «σε έβαλεν¹⁴/ η δυγατέρα σου επίτροπον;» και λέγει ο Πάτερ Γιάνος¹⁵/ «με έβαλεν». και βγάζοντας ο Πάτερ Γιάνος τα τεφ¹⁶/τέργια οπού είχε δώσει ο Ζώτος στο μοιράδι του Γιάννη¹⁷/ Κόντη στο μερτικό της γυναικός του ονόματι Θοδώρα¹⁸/ λέγει ο Πάτερ Γιάνος των κριτάδων «ρωτήσετε το Ζώτο¹⁹/ αυτά είναι τα τεφτέργια οπού έδωσεν;» λέγει ο Ζώτος²⁰/ «αυτά είναι δεν τ' αρνούμαι δικά μου είναι». λέγει ο Πάτερ²¹/ Γιάνος του Ζώτου «διατί δεν δίνεις τα όσα έγραψες²²/ στα τεφτέργια σου μοιράδι της δεγάτηρός μου,²³/ τα όσα απομείναν από

τον άντρα της Γιάννη Κόντη;»²⁴/ λέγει ο Ζώτος «σου τα έδωσα όλα και έχω και απόγραμ-²⁵/μα από λόγου σου». λέγει ο Πάτερ Γιάνος «δεν αρνούμαι τα²⁶ / όσα έλαβα από λόγου σου, πράμα και ασημικό,²⁷/ μοναχά το χρέος οπού έδωσες στο μοιράδι του Γιάννη,²⁸/ από όση σούμα γράφεται στα τεφτέργια σου δεν μου έ-²⁹/δωσες τίποτας, μήτε από της Βενετιάς το μοιράδι³⁰/ οπού έγραψες στα τεφτέργια σου δεν μου έδωκες τίποτας».³¹/ λέγει ο Ζώτος του Πάτερ Γιάνος «πλεότερο χρέος επή-³²/ρες η αφεντιγιά σου και τα κατάστιχά μου εκάηκαν³³/ στο Κικουλλιβάρι». «από το χρέος;» λέγει ο Πάτερ Γιάνος³⁴/ «ποίο χρέος επήρα εγώ;» λέγει ο Ζώτος του Πάτερ Γιάνος³⁵/ «το χρέος οπού μας ήδελεν ο Τέλεκι Μιχάλ³⁶/ F 1.866, μ' έπιασεν ο Τέλεκης σε δικό σου χρέος³⁷/ οπού του χρεωστούσες», και έβγαλεν και μία ομολογία³⁸/ δια F 225 και λέγει του Πάτερ Γιάνος «και αυτά // τα επήρες». και ο Πάτερ Γιάνος δεν τ' αρνήθηκεν²/ «τα έλαβα» είπε. λέγει ο Πάτερ Γιάνος «τα όσα έλαβα³/ δεν τα αρνούμαι, δώσε μου και τα επίλοιπα». λέγει ο⁴/ Ζώτος «δεν έβγαλα παράνω από χιλιάδες 9».⁵/ του λέγουν οι κριτάδες του Ζώτου «εκείνον τον καιρό αν τα έδω-⁶/σες το πράμα και ασημικό και άλλα, δια τί δεν έδι-⁷/νες και το μέρος του χρέους όσο γράφουν τα κατάστιχά σου;»⁸/ και ας είχαν την έννια τους, καδώς ημπορούσαν⁹/ ας ν<α> εκάμναν.]

Η εγγραφή αυτή είναι εξαιρετικά σημαντική γιατί είναι η μόνη που διασώζει την προφορική διαδικασία της δίκης, ως διάλογο, με την εναλλαγή ευδέος και πλαγίου λόγου. Όπως και η προηγούμενή της, καταχωρίσθηκε από τον Προεστό μετά την ολοκλήρωση της διαδικασίας, όπως επιβεβαιώνεται από το συμπερασματικό σχόλιό του (φ 46r στ. 8-9).

Η εγγραφή είναι η μόνη σε αυτόν τον κώδικα που έχει τόση έκταση (συνολικά 47 στίχους). Η δυσχέρεια του αγράμματου συντάκτη στον γραπτό λόγο, αφ' ενός, και η οικονομία χαρτιού, αφ' ετέρου, είναι οι λόγοι για την ελλειπτική διατύπωση των εγγραφών του κώδικα. Η εξαίρεση σε αυτή την εγγραφή οφείλεται ίσως στο γεγονός ότι οι διάδικοι ήταν επιφανή μέλη της Κ: Ο ενάγων Πάτερ Γιάνος είχε ήδη, για πολλά χρόνια, την εκληπτορία των εσόδων από τις αλυκές της Τρανσυλβανίας¹ και χρησιμοποιούσε τον ουγγρικό τύπο του ονόματός του². Ο «Ζῶτος Ίωάννου ἥτοι Γιαντζῆ», από τα σημαίνοντα μέλη της Κ, εξελέγη απ' ευδείας πάρεδρος του Κριτηρίου το 1694³, χωρίς να καταλάβει πρηγουμένως το αξίωμα του χαρατζάρη ή του καπετάνου.

στ. 8-12 Συζήτηση στο ακροατήριο μετά την αναβολή. Ο ενάγων Γιάννης Πάτερ ζητεί για λογαριασμό της δυγατέρας του Θοδώρας την καταβολή του υπολοίπου από το ήδη εκκαθαρισμένο εταιρικό μερίδιο του αποβιώσαντος συζύγου της Γιάννη Κόντη⁴.

στ. 12-15 Ένσταση του εναγομένου για την πληρεξουσιότητα⁵ του ενάγοντος, που έπρεπε να είναι ρητή, μολονότι πρόκειται για την εκπροσώπηση της δυγατέρας του.

στ. 15-20 Ο ενάγων επιδεικνύει στο Κριτήριο τους λογαριασμούς («τεφτέργια») που έδωσε στη δυγατέρα του ο εναγόμενος για το μερίδιο («μερτικό») που της αναλογούσε ως κληρονομιά από τη συντροφική μερίδα του συζύγου της («μιράδι»)⁶. Ο εναγόμενος αναγνωρίζει τη γνησιότητά τους.

στ. 20-25 Ένσταση του εναγομένου για την ολοσχερή εξόφληση του μεριδίου της χήρας στον πατέρα της, από τον οποίο έχει εξοφλητική απόδειξη («απόγραμμα»).

στ. 25-30 Ο ενάγων ομολογεί τη μερική εξόφληση του μεριδίου της δυγατέρας του από τον εναγόμενο, μόνον σε ό,τι αφορά το εμπόρευμα και τα ασημικά που αναλογούσαν στην εταιρική μερίδα του αποβιώσαντος συζύγου της. Ισχυρίζεται ότι ο εναγόμενος δεν της κατέβαλε το μερίδιο που της αναλογούσε από τις οφειλές που εισέπραξε για λογαριασμό της συντροφίας από τρίτους οφειλέτες, ούτε από το εμπόρευμα που έφερε η συντροφία από τη Βενετία.

στ. 31-33 Ο εναγόμενος ισχυρίζεται ότι από τις απαιτήσεις της συντροφίας που εισέπραξε από τρίτους κατέβαλε στον ενάγοντα περισσότερα από όσα δικαιούνταν η κόρη του, αλλά δεν μπορεί να αποδείξει τον ισχυρισμό του διότι τα εμπορικά του βιβλία («κατάστιχα») καταστράφηκαν στη μεγάλη πυρκαγιά του Küküllösvar («Κικουλιβάρι»)⁷.

στ. 33-38 Συμψηφισμός από τον εναγόμενο προσωπικής οφειλής του ενάγοντος προς τρίτο με απαίτηση του τελευταίου από τη συντροφία του εναγομένου με τον αποβιώσαντα Γιάννη Κόντη, χωρίς προηγούμενη συναίνεση του ενάγοντος ή της δυγατέρας του.

στ. 1-3[φ 46r] Αναγνώριση του συμψηφισμού από τον ενάγοντα και απαίτηση του υπολοίπου από το χρέος που εισέπραξε ο εναγόμενος.

στ. 3-4 Αναπόδεικτος ισχυρισμός του εναγομένου για το συνολικό ποσό που εισέπραξε από τις απαιτήσεις της συντροφίας του με τον κληρονομούμενο Γιάννη Κόντη.

στ. 5-9 Απόφαση του Κριτηρίου: Τα έγγραφα (τεφτέργια) της αρχικής εκκαθαρίσεως της συντροφίας κατά ομάδες πραγμάτων (εμπόρευμα, ασημικά, απαιτήσεις), τα οποία παρέδωσε ο εναγόμενος στον ενάγοντα για το μερίδιο της δυγατέρας του, ισχύουν ως μόνη έγκυρη απόδειξη της οφειλής του. Ο ισχυρισμός του εναγομένου, ότι από τις απαιτήσεις («χρέος») εισέπραξε λιγότερα από αυτά που αναγράφονταν στην εκκαθαριση της συντροφίας, δεν λαμβάνεται υπόψη διότι είναι υπερήμερος και δεν προσκομίζει τα εμπορικά του βιβλία (η τελευταία φράση της αποφάσεως, φ 46r στ. 8-9, δυμίζει τη ρωμαϊκή αρχή *ius vigilantibus scriptum est*). Το Κριτήριο, στην ουσία, δεν αμφιβάλλει για την αλήθεια των ισχυρισμών του εναγομένου. Δεν μπορεί όμως να μην ικανοποιήσει το αίτημα του ενάγοντος, διότι αποδεικνύει με έγγραφα την απαίτησή του, ενώ ο εναγόμενος στερείται αποδείξεων.

Αξίζει να σημειωθεί ότι η χήρα λαμβάνει το μερίδιο που της αναλογεί από κάθε ομάδα πραγμάτων χωριστά.

1. Βλ. ΕΚΣ, σ. 39.
2. BAR, mss. gr. 976, φ 18v («Γιάννης Πάτερ ὁ καὶ Πάτερ Γιάννος ὄνομαξόμενος») και φ 31r, όπου αναφορά στην εκλογή του ως Προεστού της Κ, το 1672 («ἐκλήδη Προεστώς ὁ κὺρος Καλογιάννης Πάτερ, ὁ καὶ Πάτερ Γιάνος καλούμενος»).
3. BAR, mss. gr. 976, φ 33r.
4. BAR, ó.π., φ 19r («Γιάννης Κόντη, Τέλεκι Γιαντζῆς τούπικλην») και φ 31v («ἐκλήδη Καπετάνος τῶν Παλικαρίων ὁ κύρος Ιωάννης Κόντη, ὁ καὶ ἀπλῶς Τέλεκι Γιαντζῆς ἐπωνομαξόμενος»).
5. Βλ. ΕΚΣ, σσ. 152, 184-185.
6. Για το αυτοτελές κληρονομικό δικαίωμα της χήρας βλ. ó.π., σσ. 210-211. Δεν μαρτυρείται η ύπαρξη τέκνων ή γονέων του αποβιώσαντος συζύγου, γι' αυτό η χήρα κληρονομεί ολόκληρο το εταιρικό του μερίδιο.
7. Πόλη της Τρανσυλβανίας που αναφέρεται συχνά στους κώδικες. Φαίνεται ότι ήταν κέντρο διαμετακομιστικού εμπορίου, που δεν ελεγχόταν από την universitas των Σαξόνων αλλά από τον ηγεμόνα και τους ούγγρους ευγενείς. Η πυρκαγιά υπήρξε για την εποχή μεγάλο γεγονός. Σε αυτήν είχε καταστραφεί και το Προνομιακό Δίπλωμα που είχε χορηγήσει ο ηγεμόνας Γ. Ράκοτσι Α' ειδικά στην Κομπανία του Σιμπίου, το 1639 (βλ. ó.π., σ. 79 και σημ. II).

18

1690/I/1
χ. Πάλκου Θεοδώρου

1153/φ 48v
σχ. 19, 20

Πρακτικό. Λογοδοσία προεστού για τις δωρεές μελών της Κομπανίας υπέρ του Παναγίου Τάφου, του ναού της Κ, κλπ.

[// § Λ1690 γοιναροιου προτοί υδω γραφω οιγώ ω Πάλκωϊ Θεώδωρου^{2/} περοί δηα του κωτοί του αγοιου ταφου τοι εμάσά απω τους^{3/} 1689 γοιναροίου πρώτοι εως στάλι σοιμέρα 1690 απροιλοίου 30^{4/} κε οίνοι στοί λα<ν>τά τωνι πράματοιφτάδωνι απω οινε στάλι χέροίαμου^{5/} φ<λ>όργ<i>a {ω}ου<γ>κρικα {4}<2>2 υγο<ν>νι οικωσοιδηω κε μπαν<i>a {ω}ου<γ>κρικα^{6/} σοιστάικοια φ 49 αςλλαν<i>a 1 <.> οινοί κε στώ κοίρ Στάλδοι Μίχου^{7/} απώ εμάσοι δηά τω κωτοί φ 84 οινοί σοι λόγου του<.>^{8/} επέδανέ ενάς πράματοιφτοίς από τά Τρικαλα^{9/} κέ αφοίσέ στωνι αγοιω τάφω αςλλάν<i>a 20 κε στώ <Μ>πουνικάρ<t>οι^{10/} στοίν οικλοίσοια¹ ασλλάν<i>a 20 κέ στω μάναστοίροι στω Σοιποιαροί^{11/} αςλλαν<i>a 5 υγο<ν>νι πέ<ν>τε<.> αφτα οινε σοί λογου μου]].

